

К ВОПРОСУ ИМПЕРАТИВНОСТИ ФИЛОСОФСКОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ

Лысенкова В. В.

Философский образ жизни как система стратегий самоорганизации жизнедеятельности мыслителя во многом регулируется императивами, которые объединяют в себе внутренние повеления философа и социальные характеристики философской деятельности. К числу важнейших императивов можно отнести, как показывают исследования, познание во имя усовершенствования мира, общества, человека и преданность истине; стремление к мудрости; творческую сущность философского труда.

Ключевые слова: императив, нормы, ценности, философский образ жизни.

TO THE QUESTION OF IMPERATIVENESS OF PHILOSOPHICAL WAY OF LIFE

Lysenkova V. V.

Philosophic mode of life as a system of strategies of thinker's life self-organization, is mainly regulated by imperatives, which unite philosopher's internal judgments and social characteristics of philosophy activity. To the most important imperatives can be referred cognition in the name of improvement of world, society, human-being and devotion to the truth, as researches show; aspiration for wisdom; creative essence of philosopher's work.

Key words: imperative, norms, values, philosophical mode of life.

УДК 340.12

В. С. Бліхар, доктор філософських наук, доцент

ФІЛОСОФІЯ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У статті здійснено філософсько-правовий аналіз проблеми реалізації міжнародних стандартів державотворення в умовах формування національної політики в Україні. Обґрунтовано, що у правовій площині ставлення кожної країни до міжнародних норм формується залежно від її сприйняття прав людини та тієї ролі, яку виконує у їх дотриманні чи держава, чи різноманітні міжнародні організації.

Ключові слова: міжнародні стандарти, державотворення, національна політика, право, філософія права.

Актуальність проблеми. Державотворення — це складний процес, який залежить від багатьох факторів. Упродовж формування суспільства розвивався процес становлення екзистенційно-аксіологічних принципів, що були б найбільш ефективними для становлення здорових та економічно успішних суспільств. Ці два виміри — одні з найважливіших під час аналізу будь-якого суспільства та є взаємопов'язаними. Зважаючи на це недоцільно, з нашого погляду, називати розвиненою державу, якщо її устрій суперечить фундаментальним принципам буття, як і недоцільно вважати державу здоровою, якщо в ній порушуються права щодо людської гідності, існує расова дискримінація чи виникає культ конформізму, споживацтва, бездуховності та ін. Своєю чергою, державний устрій, що не може упоратися з негараздами в економічній сфері, або підтверджує свою некомпетентність, або, що гірше, є ініціатором існування несправедливості у суспільстві. Попри те це стосується не лише економічної чи аксіологічної сфер, але й правової, оскільки в правовій державі з дієвим принципом верховенства права неможливе існування несправедливості в діяльності державного управління. Правова держава пов'язана із соціальною сферою, в якій актуальною є захищеність громадян, яка і характеризується існуванням порядку та злагодженості функціонування всіх гілок влади.

Попри величезне значення нормативно-правового виміру існування людських спільнот і реалізації процесу державотворення потрібно також наголосити на важливості антропологічно-соціального виміру, що часто опиняється поза дослідницькою увагою.

Аналіз останніх джерел і публікацій дозволив простежити досі недостатній рівень вивчення питання імплементації міжнародного виміру державотворення в українську національну політику, хоча чимало авторів присвятили свої праці означеній тематиці. Серед них: А. Бущенко, В. Гройсман, Дж. С. Мілль, Н. Пархоменко, Б. Таманага, М. Фрідман та ін.

З огляду на це **метою** статті є спроба дослідження філософського значення впливу міжнародних стандартів державотворення на формування національної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлення того, що верховенство права є певним гарантом блага для всього світу, дозволяє вбачати в ньому засади міцного фундаменту успішної держави. Хоча, з погляду Б. Таманаги, трактування принципу верховенства права є багатоаспектним та містить щонайменше декілька значень. Насамперед це правові обмеження урядової влади, адже те, що державна влада має правові межі, на користь усьому

суспільству, особливо сучасному — з чималим обсягом культурного, морального, соціального, етнічного та релігійного плюралізму. Зважаючи на це, на думку дослідника, «для плюралізму характерна конкуренція між окремими групами, і за таких умов зростає небезпека захоплення державного апарату однією з підгруп суспільства та його використання для гноблення інших. Реальність, як це підтверджується величезною кількістю прикладів, полягає у тому, що люди мають принаймні стільки ж підстав боятись влади посадовців, як і очікувати від неї користі» [6, с. 159]. Власне, причиною такого розуміння верховенства права є саме суспільство та його політичні інститути. До прикладу, християнське суспільство Середньовічної Європи накладало свої правові обмеження на дії представників влади, узгоджуючи їхню поведінку з релігійним світоглядом і соціально-культурними установками тогочасного соціуму.

Принцип верховенства права практично завжди позитивно сприймається більшою частиною людства. Водночас необхідно зважити на ще одну тенденцію, яка має неабияке значення для розуміння повноти практичного застосування зазначеного принципу, як у межах однієї країни, так і в межах міждержавних стосунків. Річ у тому, що конфігурація сучасного світу тісно пов'язана з низкою суперечностей і певних неточностей. Відомо, що всі країни не є в більш-менш однакових умовах існування, і це стосується не лише суто географічного виміру. Ключовими в цьому є економіко-політичний, філософсько-аксіологічний, соціально-психологічний та морально-етичний виміри. Тому доцільно навести деякі погляди Б. Таманаги щодо наявності несправедливості у застосуванні міжнародного правового режиму. Узагальнюючи спостереження вченого, зосередимося на таких прикладах: 1) попри те що західні країни й проголошують свою відданість принципам вільної торгівлі, вони надають доволі ґрунтовні субсидії фермерам, які, у результаті виробляючи надмірну кількість продукції, мають змогу витіснити з ринку сільськогосподарських виробників із бідних країн, які не можуть надавати такі субсидії своїм фермерам; 2) і міжнародний валютний фонд, і Світовий банк вимагають жорстких економічних обмежень стосовно країн, які мають потребу у допомозі через позику. Такі обмеження не виникають на Заході, оскільки це б сприймалося як порушення суверенітету; 3) міжнародні зусилля, спрямовані на впровадження обмежень стосовно охорони довкілля та знищення тропічних лісів, часто можуть сприйматись, особливо тими країнами, яких такі обмеження стосуються, як спроби припинити процес індустріалізації у тих країнах, де він розпочався. Це має правдоподібний вигляд, тим паче що самі країни Заходу у процесі їхньої індустріалізації таких обмежень не мали; 4) заходи на міжнародному рівні, що стосуються регулювання ринку праці, часто вважаються такими, що спря-

мовані на захист працівників країн Заходу від вихідців з інших країн, які отримують меншу плату [6, с. 156–157]. У наведених випадках найімовірніше простежується неправильне розуміння принципу верховенства права. Адже йшлося не про те, що нівелюється потреба в існуванні верховенства права, а найперше про ситуацію, за якої, застосовуючи цей принцип, не завжди дотримувались інших, не менш важливих, принципів людського існування, приміром морально-етичних.

Що стосується екзистенційно-правильного вживання цього принципу, то, окрім необхідності його гармонійної співзвучності з іншими вимірами людського буття, важливим є і процес його нормативно-правової уніфікації, зокрема у суто європейській площині. Доцільно, з нашого погляду, зважати на дві позиції: а) у Європі нормативно-правовий рівень не є однорідним, охоплює декілька варіантів важливості тих чи інших правових документів у ієрархії цього рівня. Великою мірою така різниця пов'язана зі своєрідністю регіону; б) кожна із країн Європи зазнає того чи іншого рівня впливу загальноєвропейської нормативно-правової уніфікації на національну. Із цього приводу слушно зазначила Н. Пархоменко: «Інтеграційні процеси, що відбуваються у різних регіонах і на різних континентах між країнами з різними правовими традиціями, відрізняються за темпами, змістом і глибиною. Обов'язковою умовою інтеграційних процесів, що відбуваються у світі, є сумісність правової, економічної та політико-правової систем та відповідна синхронність правової, економічної та соціально-політичної трансформації держав, що об'єднуються» [4, с. 338].

На думку дослідниці, гармонізація національного законодавства з європейським і міжнародним правом передбачає насамперед узгоджену діяльність усіх суб'єктів, що здійснюється в межах їх компетенції, послідовно та, що найголовніше, поетапно [4, с. 339]. Отже, існує п'ять етапів: 1) визначення критеріїв гармонізації у різних сферах інтеграційної взаємодії відповідно до укладених договорів і встановлення галузей законодавства, що потребують гармонізації, окреслення відповідного кола проблем правового регулювання в цій галузі; 2) співвідношення мети і завдань правового регулювання інтеграційної взаємодії, правова експертиза та порівняльно-правовий аналіз національних законодавчих та інших нормативно-правових актів, визначення їх відповідності укладеним міжнародним договорам і розроблення пропозицій щодо їх гармонізації з урахуванням наслідків гармонізації на національному рівні та впливу на національну правову систему; узгодження понять і термінів національного права та права міжнародних організацій, міжнародних договорів; 3) визначення та затвердження переліку нормативно-правових актів, що потребують гармонізації з урахуванням їх юридичної сили, а також переліку міжнародних договорів, які необхідно

укласти з метою гармонізації. Крім того, встановлення оптимальних форм і засобів, рівнів та меж гармонізації; 4) триває синхронна розробка та прийняття нових нормативно-правових актів або внесення змін у чинне законодавство відповідними державними органами; 5) реалізація гармонізованих актів, здійснення оцінки досягнутих результатів на міждержавному та національному рівнях [4, с. 340]. Це, з погляду науковця, означає, що гармонізація — це процес цілеспрямованого зближення правових систем шляхом усунення суперечностей між ними та формування мінімальних правових стандартів через утвердження спільних правових принципів, що передбачає узгодження законодавства держав-членів і країн-нечленів із вимогами міжнародного права на підставі міжнародних договорів.

Зазначене підтверджує свою важливість як складових міжнародних стандартів державотворення. Скажімо, економічна свобода як одна з найважливіших складових цих стандартів тісно пов'язана з політичною свободою, без якої сьогодні практично неможливо уявити успішне, конкурентоспроможне, аксіологічно-екзистенційне громадянське суспільство. Слушно з цього приводу зауважував М. Фрідман, що й економічний, і політичний устрій можуть мати лише певні визначені конфігурації. Економічна свобода сама по собі має цінність і може бути метою для особистості, яка претендує здобути статус свободної. Досягнення економічної свободи є своєрідним фундаментом, на якому ґрунтується політична свобода, без існування якої жоден державний устрій не можна назвати таким, який служить на благо людської особистості. Та й справді, колективістське економічне панування практично завжди призводить до обмеження індивідуальної свободи, особливо це виразно у країнах із тоталітарним соціалізмом. Хоча й існує суто теоретична ймовірність такої ситуації, коли робиться спроба поєднати головні риси економічного ладу, в якому свобода практично відсутня, та водночас ці риси діють для забезпечення свободи у політичному вимірі. На жаль, така ситуація, незважаючи на численні спроби теоретичного моделювання, у практичній площині зазнає краху, підтверджуючи в такий спосіб життєву аксіому щодо неможливості існування політичної свободи без економічного виміру. Суспільство, яке можна назвати свободним, має низку ознак. Одна із найважливіших, з погляду вченого, — «свобода індивіда боронити і відкрито пропагувати радикальні зміни у суспільній структурі — доти, доки його агітація обмежується переконуванням і не переростає у застосування насильства та інших видів примусу» [8, с. 44].

Окрім того, пропагування у суспільстві особистісної свободи є певним індикатором існування суспільної. Якщо спроектувати таку ситуацію пропагування радикальних поглядів, які б не перетинали межу законності, у двох порівняно антагоністичних суспільствах — соціалістичному та капі-

талістичному, то простежимо ситуацію, в якій людська особистість, чи група людей, матимуть змогу закликати до соціалізму у капіталістичному суспільстві і боротися за нього, як і в соціалістичному. Такі люди матимуть свободу в пропагуванні капіталізму тощо. Врешті, тут не йдеться лише про політичний вимір свободи. Ця пропаганда для успішності вимагає значних коштів. Саме у цьому з очевидністю постає феномен тісного взаємозв'язку економічного та політичного вимірів.

Свобода як один із фундаментальних принципів, що мають колосальне значення у державотворчому процесі, сягаючи корінням у буттєву сферу людської особистості, проявляючись в економічному вимірі соціуму, є невіддільною умовою побудови демократичного та вільного суспільства, — це сутність, що екзистенційно корениться в аксіологічному вимірі формування громадянського суспільства і демократичної та правової держави [7]. Для прикладу, на гносеологічному рівні існування свободи в обстоюванні своїх переконань має позитивні наслідки. З погляду Дж. С. Мілля, «коли доктрини конфліктують, і, замість того щоб одна з них була істинною, а інша — хибною, з'ясовується, що вони поділяють істину між собою, й протилежна точка зору потрібна саме для того, щоб запропонувати решту істини, яка тільки частково втілена в загальноприйнятій доктрині. Популярні точки зору ... часто бувають істинними, але рідко або ніколи не становлять усієї істини ... є частками істини, іноді більшими, іноді меншими, але частками перебільшеними, викривленими й відірваними від істини, яка повинна їх супроводжувати та обмежувати. Єретичні думки, з іншого боку, звичайно, є якимись із цих пригноблених і занедбаних істин, котрі розривають кайдани, що їх стримували, й або шукають примирення з істиною, що міститься в загальноприйнятій точці зору, або повстають проти неї як вороги, висуваючи себе, з подібною неприступністю, як уся істина» [3, с. 56].

Історичний розвиток більшості європейських країн супроводжувався значними процесами децентралізації, що виявлялося у розширенні прав регіонів. Великою мірою це було спричинено економічними й аксіологічно-світоглядними чинниками, зважаючи на те що процес децентралізації був певною матеріалізацією принципу свободи. Крім того, виникають і етично-релігійні чинники, що передбачають принцип субсидіарності. Згідно з поглядами В. Гройсмана, децентралізація влади передбачає максимальну дерегуляцію дозволів і послуг і відображає такі компоненти: передача більшості повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад — сіл, селищ і міст; чітке розмежування повноважень і між різними органами місцевого самоврядування, і між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Принцип субсидіарності — відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцем і державою. Зважаючи на це

децентралізація — розширення можливостей і збільшення ресурсів громади — села, селища, міста; розвиток територій та добробут їх мешканців [2].

Поняття «субсидіарність» тісно пов'язане з поняттями «людська свобода» та «людська гідність». Оскільки «не можна утверджувати людську гідність, не піклуючись про родини, групи, асоціації, місцеві територіальні одиниці — словом, про ту сукупність економічних, суспільних, культурних, спортивних, розважальних, професійних і політичних об'єднань, які спонтанно утворюють люди і які уможливають досягнення ефективного соціального росту» [6, с. 123]. Значною мірою поняття людської гідності пов'язане із поняттям субсидіарності завдяки тісному зв'язку кожної людської особистості із суспільним буттям. Тому для людини важлива не лише фізична межа її особистості — тіло, але й те, з чим саме вона пов'язує своє буття — сім'єю, родиною, народом, усім людством. Відтак зазіхання на людську гідність виникне не лише у випадку коли дії спрямовані безпосередньо на конкретного індивіда, а й тоді, коли зазіхання здійснюватимуться на все те, що для індивіда рідне і близьке. За таких обставин «наскільки несправедливо відбирати у людини те, з чим вона може впоратися завдяки власній ініціативі і працьовитості, і віддавати спільноті, настільки ж несправедливо доручати суб'єктам вищого порядку те, що можуть зробити суб'єкти нижчого порядку. Це водночас серйозне зло і порушення справедливого порядку, оскільки будь-яка діяльність суспільства за своєю природою повинна спрямовуватись на те, щоб допомагати членам суспільства, а не руйнувати їх» [5, с. 124].

Власне, децентралізація є чітким виявом принципу субсидіарності, що містить три типи (адміністративна, фінансова та політична) і чотири основні форми (делегування, деволуція, дивестиція і деконцентрація). Фактично політичну децентралізацію необхідно трактувати як розподіл влади між центром і місцевими органами влади, де є неієрархічне підпорядкування таких органів центру. Для цього типу децентралізації характерна висока фінансова автономія, як і виборність на місцевому рівні вищих службовців. Прикладами такої політичної децентралізації можуть бути країни Південної Америки, Східної та Центральної Європи тощо. Без розуміння головних принципів, на яких ґрунтується європейська модель самоуправління, складно застосовувати європейські стандарти державотворення в українському політико-економічному та соціальному просторах.

Висновки. Попри важливість факторів міжнародних стандартів державотворення і методів функціонування держави у перспективі власне національного виміру, окрім великого значення ефективності різноманітних запозичень із міжнародної практики, потрібно завжди акцентувати на особливостях певної традиції конкретної національної держави. Адже те, що у конкретній національній державі може не збігатися із загальними

практиками міжнародної спільноти, може бути не лише феноменом, що не збігається із загальноприйнятими стандартами, уміщуючи при цьому певний негативний ефект. Допускається ситуація, що у певній країні можуть діяти ефективні стандарти державотворення, що відрізняються від міжнародних, проте з позитивного боку. Іншими словами, у конкретній країні гіпотетично можуть існувати стандарти, які в дечому успішніші, справедливіші та ефективніші, аніж ті, які нині посідають панівне місце у міжнародному масштабі. Крім того, наявні стандарти політики національного масштабу, присутні у конкретному просторово-часовому вимірі, можуть мати велике значення навіть у спробах реалізації міжнародних стандартів у конкретній державі. Кожний вимір національної політики має певні риси як результат багатьох політико-економічних і культурно-соціальних детермінант. Необхідно розуміти і багатоаспектність впливу міжнародних стандартів у сфері функціонування держави на національний вимір політичного життя. Окрім ефективності цих міжнародних стандартів, які довели свою ефективність у політико-економічній та соціальній площинах, існує також феномен своєрідності конкретної нації, що в багатьох випадках був сформований унаслідок тривалого культурно-історичного процесу формування нації. Цей феномен у жодному разі не слід оминати увагою у запровадженні міжнародних стандартів державотворення у національному масштабі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бущенко А. Право на свободу та особисту недоторканність [Електронний ресурс] / Аркадій Бущенко. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1150542326>.
2. Гройсман В. Децентралізація влади. Реформа місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / В. Гройсман. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/attachments/content-attachments/3023/.pdf>.
3. Мілль Дж. С. Про свободу / Дж. С. Мілль. – К. : Основи, 2001. – 128 с.
4. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види / Н. М. Пархоменко // Часоп. Київ. ун-ту права. – № 1. – 2012. – С. 338–342.
5. Справедливість і мир: Компендіум соціальної доктрини Церкви. – К. : Кайрос, 2008. – 549 с.
6. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія / Б. Таманага ; пер. з англ. – К. : Києво-Могилян. акад., 2007. – 208 с.
7. Требін М. П. Західна модель громадянського суспільства: концептуальний підхід / М. П. Требін // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. / голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2013. – Вип. 75 (№ 8). – С. 253–257.
8. Фрідман М. Капіталізм і свобода / М. Фрідман. – К. : Дух і літера, 2010. – 320 с.

ФИЛОСОФИЯ ВЛИЯНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ СОЗДАНИЯ ГОСУДАРСТВА НА ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ

Блихар В. С.

В статье осуществлен философско-правовой анализ проблемы реализации международных стандартов создания государства в условиях формирования национальной политики в Украине. Обосновано, что в правовой плоскости отношение каждой страны к международным нормам формируется в зависимости от ее восприятия прав человека и той роли, которую играет в их соблюдении или государство, или разнообразные международные организации.

Ключевые слова: *международные стандарты, создание государства, национальная политика, право, философия права.*

PHILOSOPHY OF THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL STANDARDS OF THE STATE ON THE FORMATION OF A NATIONAL POLICY OF UKRAINE

Blikhar V. S.

The article presents the philosophical and legal analysis of the problems of implementation of international standards in terms of creating a state national policy in Ukraine. It is proved that the legal level for each country to international standards is formed depending on its perception of human rights and the role that plays in their compliance or state, or a variety of international organizations.

During the formation process of becoming a developed society existential-axiological principles that would be most effective for the formation of healthy and economically successful societies. These two dimensions — one of the most important in the analysis of any society and are interrelated. Given this, it is impractical, from our point of view, indicate a developed country if its structure is contrary to the fundamental principles of life. As impractical to consider a healthy state if it violates rights in respect of human dignity, racial discrimination exists, or when the cult of conformity, consumerism, spirituality and so on. In turn, the political system that cannot cope with turmoil in the economic sphere, or confirms his incompetence, or worse, is the initiator of the existence of injustice in society. Although this applies not only economic or axiological spheres, but also legal, as in a state of law, with an effective rule of law, cannot exist injustice in the work of public administration. The rule of law is related to the social sphere, which is the actual security of citizens, as characterized by the existence of the order and coherence of functioning of all branches of government.

Despite the great importance of regulatory dimension of existence of human communities and the implementation process of nation-building, should also emphasize the importance of anthropological and social dimension, which often turns out research attention.

With this in mind, the purpose of the article is an attempt to study the philosophical impact of international standards on state-formation of national policy in Ukraine.

Despite the importance of factors of international standards and practices nation-state functioning, in the perspective of their own national dimension than large magnitudes of various borrowings from international practice, you should always focus on the specifics of a particular nation-state tradition. After that, in a particular nation-state may not coincide with the general practice of the international community may not be a phenomenon that does not coincide with the generally accepted standards accommodating with a negative effect. Each dimension of national policy has certain traits as a result of many political, economic, cultural and social determinants. You must understand and multidimensional impact of international standards in the functioning of the state to the national dimension of political life.

Key words: *international standards, creation of the state, national policy, law, philosophy of law.*

УДК 1:316.4

*В. О. Копилов, доктор філософських наук, професор;
О. В. Прудникова, кандидат філософських наук*

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК КУЛЬТУРА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: СУЧАСНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ

Проаналізовані сучасні концептуальні підходи до розуміння сутності інформаційної культури. Показано, що сучасна інформаційна культура характеризується мережесим принципом функціонування та поширення, віртуальним характером, короткочасною, спонтанною формою подання інформації.

Ключові слова: *інформаційне суспільство, інформаційна культура, інформаційні технології, інформаційні системи.*

Постановка проблеми. Постіндустріальний стан людської цивілізації правомірно пов'язують із розвитком інформаційного суспільства — суспільства, рівень якого вирішальною мірою визначається кількістю і якістю накопиченої інформації, її свободою та доступністю. Виникнення інформаційного суспільства нерозривно пов'язане з усвідомленням фундаментальної ролі інформації у суспільному розвитку, розглядом у широкому соціокуль-